

SUPPLERENDE STUDIER OM FOREBYGGELSE AF RADIKALISERING OG EKSTREMISME I SKOLEREGI

Job **Summary-paper om to supplerende studier**
Client **Styrelsen for Uddannelse og Kvalitet, Undervisningsministeriet**
Date **Søgning foretaget sommer 2017 (afgrænset til sommer 2015-sommer 2017)**
From **Rambøll Management Consulting**

Introduktion

Dette notat præsenterer en kort opsummering af den seneste forskning omkring virksomme indsatser til forebyggelse af radikaliserings og ekstremisme på skoler og ungdomsuddannelser. Notatet er en del af et litteraturstudie, som Rambøll Management Consulting har gennemført for Styrelsen for Uddannelse og Kvalitet, Undervisningsministeriet i sommeren 2017. De to gennemførte studier har fokuseret på henholdsvis forebyggende indsatser på dagtilbudsområdet og forebyggende indsatser på skoleområdet. Der er således udformet yderligere et notat, som omhandler indsatser inden for dagtilbudsregi.

Dette summary-paper skal ses som et tillæg til et tidligere litteraturstudie, der har identificeret og beskrevet studier om forebyggende indsatser i skoleregi i perioden 2000-2015. Det nye litteraturstudie bygger oven på den tidligere kortlægning af studier på skoleområdet og har fokus på perioden fra 2015-2017.

Proces for udvælgelse af studier

Med litteraturstudiet er der identificeret to studier, der har et konkret fokus på forebyggelse af radikaliserings i skoleregi.

Det begrænsede antal studier er resultatet af en udvælgelsesproces, hvor 84 potentielt relevante studier indledningsvis er fremfundet gennem søgninger i internationale og nordiske databaser. 60 af disse studier er frasorteret i en indledende screening, fordi de ikke var emnemæssigt relevante. Ved en nærmere gennemlæsning af de resterende 24 studier, er yderligere 22 studier blevet ekskluderet. Årsagen til eksklusion var, at studierne enten ikke omhandler forebyggende radikaliseringsindsatser på skoleområdet, eller at studierne ikke har den fornødne metodiske kvalitet. Dertil har seks af de 84 identificerede studier ikke været tilgængelige.

Således er to studier udvalgt. I det følgende opsummeres studierne vigtigste pointer omkring forebyggende indsatser mod radikaliserings og ekstremisme i skoleregi.

McNicol, Sarah (2016): *Responding to Concerns about Online Radicalization in U.K. Schools through a Radicalization Critical Digital Literacy Approach.*

Studiet undersøger, hvordan **to digitale strategier** kan anvendes til at beskytte børn og unge online mod radikalisering og ekstremisme. Udgangspunktet for studiet er, at internettet, og anvendelsen af sociale medier i særdeleshed, er blevet en central faktor i radikaliseringsprocessen af unge. Derfor har studiet et formål om at fremhæve, hvordan skoler kan udvikle en kritisk digital forståelsestilgang hos elever, der gør dem i stand til at udforske og diskutere ekstremistiske temaer, som de møder uden for skolen.

Studiet undersøger strategiernes virkning overfor unge i skoler og gymnasier (den engelske secondary school) i alderen 11-17 år. Det tilgår forfatteren metodisk med en indledende diskussion af relevante videnskabelige artikler og studier. I forlængelse heraf kombinerer studiet de tidligere erfaringer med en undersøgelse af, hvordan de unge i målgruppen oplever strategierne i deres hverdag. Denne viden er indhentet ved fokusgruppinterviews med i alt 37 unge fra tre forskellige skoler.

De digitale strategier

Forfatteren fremhæver *Filter på internettet* som den 'klassiske metode' til at forebygge online radikalisering. I filtreringen begrænser skolerne adgangen til kontroversielle hjemmesider. Filtrene ses ofte pålagt sociale medier, chat-fora og videosider. Selvom tiltag, hvor man opstiller filter på internettet er udbredt, kritiseres den også for at være hæmmende i forhold til de studerendes undersøgelser og det sociale aspekt af læring. Dette, da blokeringen strækker sig bredere end de kontroversielle sider. Dertil kan det give en falsk følelse af sikkerhed, fordi de studerende opbygger en forventning om, at filtreringen fjerner alle kontroversielle sider, og derfor kan de trygt stole på de sider, som ikke blokeres. Derfor peger forfatteren på uddannelse i digital forståelse som et alternativ.

Uddannelse i digital forståelse kan anskues som en pædagogisk indsats med et formål om at beskytte unge ved at undervise dem i, hvordan de kritisk tilgår den information de møder på internettet. Der er, ifølge studiet, en begrænset viden om, hvordan digital forståelse i praksis undervises i. Blandt de kendte eksempler er 'Southwest Grid for Learning Digital Literacy', der tilbyder materialer til at undervise i kritiske aktiviteter, hvor elever lærer at tænke kritisk om de forskellige formål og kontekster medier kan have. Ligeledes har MediaSmarts udarbejdet undervisningsmaterialer om forskellige temaer såsom 'online had', der udforsker, hvordan det digitale medium giver mulighed for at arbejde mod had og intolerance. Elever kan besøge og analysere fem hjemmesider, der har fokus på anti-had initiativer, og derefter tilføre det de har lært til udviklingen af deres egne anti-hads kampagner.

Kobling til hovedtematikker fra litteraturstudiet fra 2015

I et overordnet perspektiv kan uddannelse i digital forståelse placeres inden for to hovedtematikker over indsatser, der forebygger radikalisering.

På den ene side kan det anskues som en indsats, der gennem **undervisningsforløb og materialer** bidrager positivt til at etablere rum for kritisk tænkning. På den anden side kan det karakteriseres som en indsats, der udføres med en ny **pædagogisk tilgang** til at fremme kritisk refleksion hos de unge, når de støder på kontroversielle internetsider.

De empiriske resultater

De fem gennemførte fokusgruppe interviews giver indikationer af, hvordan de to strategier virker overfor målgruppen af unge mellem 11-17 år.

De unge påpeger, at filteret er effektivt implementeret på skolerne. Det er dog en betragtelig ulempe i forhold til den forebyggende indsats, at filteret kun begrænser internetadgangen for de unge, når de er på skolerne. Det betyder, at de unge i stedet vælger at tilgå blokerede sider hjemmefra, ligesom de fra deres telefoner kan omgå filtrene. Udfordringen herved er bl.a., at når de ikke er på skolen, har de ikke den fornødne støtte til at håndtere kontroversielle holdninger.

Med blik på undervisning i digital forståelse oplever eleverne, at den nuværende undervisning i et begrænset omfang berører det. De udtrykker, at det er relevant med et mere intensivt og en tidligere indsats for at uddanne elever i digital forståelse. Det er vigtigt at udvikle en pædagogisk tilgang, der sætter fokus på at klæde eleverne på til at træffe 'informede valg', når de går på nettet. Det er centralt, at eleverne lærer at identificere de underliggende holdninger og meninger bag det, der formidles på internettet. Ligeledes er det hensigtsmæssigt, at de unge lærer at kritisere kontroversielle holdninger og udvikle modsatsrettede narrativer om det, de møder på internettet. Ved at skabe flere fortællinger om det samme fænomen kan de være med til at producere en nuanceret viden, som de kan bruge til at indgå i debatter, de møder online.

Lorentzen, Gro & Åse Røthing (2016): *Demokratisk og antidiskriminerende kompetanse gjennom arbeid med skolemiljø og lærebøker. En kartlegging av Dembra-prosjektets bidrag sett i forhold til skolens arbeid med skolemiljø og lærebøkens framstillinger.*

Institutt for internasjonale studier og tolkeutdanning i Norge har gjennomført en **evaluering af DEMBRA** (demokratisk beredskap mod rasisme, antisemittisme og udemokratiske holdninger) på vegne af Utdanningsdirektoratet. Instituttet undersøger på den ene side, i hvilken grad og på hvilke måder DEMBRA eventuelt kan bidrage til et trygt og inkluderende skolemiljø. På den anden side kortlægger studiet, hvordan DEMBRA's lærermidler behandler temaer som demokrati, kritisk tænkning, racisme, antisemitisme, mobning og krænkelser. På baggrund af kortlægningen vurderer studiet, i hvilken grad og på hvilke måder DEMBRA spiller sammen med undervisningen i disse temaer.

Målgruppen for DEMBRA-indsatsen er lærere og skoleledere på grundskoler, som skal opnå ny viden for at kunne forebygge antisemitisme og racisme. Eleverne kan betragtes som en sekundær målgruppe, der påvirkes af den større viden lærerne opnår. Evalueringen er baseret på forskellige kvalitative tilgange. Den første del bygger på en kortlægning af forskning samt eksisterende programmer på skolefeltet. Den anden del er baseret på tre dokumenter, som evaluator har haft adgang til i projektet: projektets slutrapport, en intern evalueringsrapport samt et ressourcehæfte, som beskriver materiale for kurserne til lærere.

DEMBRA som indsats

Dembra er et kursusforløb for ungdomsskoler i Norge, der skal støtte skolerne i deres arbejde med forebyggelse af antisemitisme, racisme og udemokratiske holdninger. Målet med kurset er, at lærere og skolelederne udvikler viden og arbejdsmetoder, som kan bruges i uddannelsen/undervisningen for at forebygge antisemitisme, racisme og andre former for chikane af minoriteter på skolen. Det centrale tema er demokratisk beredskab, interkulturelle problemstillinger, og hvordan skolens demokratiske værdigrundlag er nedfældet i læreplanerne.

Kompetenceudviklingen bygger på **fem principper**, der indikerer, hvordan skolerne skal arbejde for styrke de unges demokratiske kompetencer:

- *Deltagelse og inklusion:* Skolerne skal arbejde med inklusion, deltagelse og kritisk dialog for at forebygge diskrimination og marginalisering.
- *Viden og kritisk tænkning:* Viden og kritisk tænkning er centralt på skolerne, både i formålsparagraffen samt i lærerplanens videns- og færdighedsmål.
- *Mangfoldighedskompetencer:* I forbindelse med mangfoldighedskompetencer er viden om forskelligheder samt evnen til at tænke kritisk og reflektere over egne overbevisninger om lighed centrale elementer.
- *Ejerskab og forankring:* Ejerskab og motivation anses som forudsætninger for udvikling, og skolerne er selv ansvarlige for de tiltag, der iværksættes. Forankring i skolernes lærerplaner og i skolernes øvrige virke er vigtigt for at udvikle det forebyggende arbejde.
- *Skolen som helhed:* Skoleledelsens og lærernes arbejde med forebyggelse giver den bedste virkning, hvis det gennemsyrrer alle skoletrin, fra individuelle kundskaber, færdigheder og holdninger til undervisning, skoleledelse og forældre og lokalmiljø.

Kobling til hovedtematikker fra litteraturstudiet fra 2015

Dembra-indsatsen kan placeres inden for flere hovedtematikker over indsatser, der forebygger radikaliserings. Primært kan DEMBRA anskues som **kapacitetsopbygning af lærere og skoleledere**, som styrker deres evne til at forebygge ekstremisme gennem demokratisk undervisning. Her ligger en anden vigtig tematik i form af **nye pædagogiske metoder og tilgange** i undervisningen.

Yderligere kan indsatsen også placeres under en hovedtematik om indsatser, der forebygger gennem **nyt læringsmateriale**, som også indgår i DEMBRA. Slutteligt kan DEMBRA karakteriseres som en **helhedsorienteret tilgang**, der tager udgangspunkt i, at hele skolen skal være inkluderende og have et fokus på demokratiske værdier.

De empiriske resultater

I forhold den første del af opdraget, der undersøger i hvilken grad og på hvilke måder Dembra kan bidrage til et trygt og inkluderende skolemiljø, konkluderer evaluatoren til dels, at Dembra trækker på et andet teorigrundlag end mere "konventionelle" antimobningsprogrammer, og kan derfor potentielt tilføre perspektiver, der kan bidrage til at udvikle kritisk tænkning og interkulturelle kompetencer blandt lærere og elever. Dembra-projektet fremstår dog omvendt som uklart og svagt teoretisk forankret. På trods af gode intentioner er det svært at se, hvad projektet kan bidrage med. De aktiviteter som Dembra-projektet har gennemført på skolerne, minder om aktiviteter, der allerede er gennemført. Det er samtidig uklart, i hvilken grad deltagelse i Dembra-projektet har bidraget til et helhedsorienteret antidiskriminerende arbejde på skolerne, og hvorvidt deltagelse vil få varige effekter.

I forhold til anden del af opdraget om hvordan DEMBRA's lærermidler behandler temaer som demokrati, kritisk tænkning, racisme, antisemitisme, mobning og krænkelse, konkluderes det, at lærere, som har deltaget i projektet, har fået øgede kompetencer. Projektet afdækker dog ikke udførligt temaerne med undtagelse af, at det tilbyder konkret viden om antisemitisme.